

BUDAPEST, I. KERÜLET, BUDAVÁRI PALOTA, DÉLI BELSŐ KERTEK (HRSZ. 6452/2)

Várfalak felmérése, tervezése és helyreállítása

Lelőhely-azonosító: 39588

KULCSSZAVAK: középkor, erődítés, vár, kemence, földalatti vízvezeték,
kora újkor, török kor, erődítés, vár, újkor, Királyi Palota

BUDAPEST, DISTRICT I, BUDA CASTLE, SOUTHERN ENCLOSED GARDENS (PLOT NO. 6452/2)

Surveying, planning, and restoration of the castle walls

Site ID: 39588

KEYWORDS: Middle Ages, fortification, castle, oven, underground water pipeline, Early
Modern Period, Ottoman Era, fortification, castle, Modern Period, Royal Palace

A Budapesti Történeti Múzeum 2021. január és május között próbafeltárást végzett a palota belső udvarán a Budavári Palotanegyed várfalainak felmérése, tervezése és helyreállításának kivitelezése kapcsán. Az ásatás során több helyszínen nyitottunk szondákat: a Déli zártkertben, az Újvilág kertben, az ún. Gyilokjárós udvaron (más néven Nyugati zártkertben), a 14., 16. és 26. számú várfalak, valamint a Déli rondella külső oldalán.

A 14. számú várfal külső oldalán a 19. századi, újkori épületmaradványok mellett előkerült több török kori és középkori objektum: többek között egy török kori, sziklába mélyedő szemétködör; egy tűzhely többszörösen megújított tüzelőfelülettel; egy feltehetően középkori mészégető kemence vörösre égett kövekből álló falstruktúrája, benne 30–40 cm vastagon megmaradt mészsréteggel (1. kép); valamint egy meghatározhatatlan korú, kissé bolygatott emberi váz. Ezek mellett lehetőség volt több ponton is megvizsgálni a 14. számú várfal alapozását is, amely néhány méteren belül is egészen eltérő geológiai struktúrákon nyugszik.

A Déli zártkertben nyitott szelvények számos eredményt hoztak, jó lehetőség nyílt az udvart körülvevő várfalak vizsgálatára. A 10. és 14. számú várfalak majdnem teljes mélységben elváltak egymástól, az al-

During the 2021 fieldwork season, between January and May, a trial excavation was carried out in the inner courtyard of the Royal Palace in connection with the surveying, planning, and restoration of the castle walls of the Buda Castle District. During the excavation, trenches were opened at several locations: in the Southern Enclosed Garden, the Újvilág (New World) Garden, the so-called Gyilokjárós (Battlement) Courtyard (also known as the Western Enclosed Garden), as well as along castle wall section nos. 14, 16, and 26, and on the outer side of the Southern Rondella.

On the outer side of castle wall section no. 14, in addition to 19th-century modern building remains, several Ottoman-era and medieval features were unearthed: among them a refuse pit cut into the bedrock dating to the Ottoman Era; a hearth with repeatedly renewed burning surfaces; the wall structure of a lime kiln, likely medieval, built from strongly fire-reddened stones, with a 30–40 cm thick lime layer preserved inside (Fig. 1); and an undetermined, slightly disturbed human skeleton. In addition, the foundation of castle wall section no. 14 could be examined at several points, resting on entirely different geological strata within just a few meters.

1. kép: Középkori mészégető kemence a 14. számú várfalon kívül (Fotó: Keppel Ákos)
Fig. 1. Medieval lime kiln outside wall no. 14 (Photo by Ákos Keppel)

2. kép: Várfalak csatlakozása a Déli zártkert délkeleti sarkában (Fotó: Keppel Ákos)
Fig. 2. Junction of the castle walls at the southeastern corner of the Southern Enclosed Garden (Photo by Ákos Keppel)

juk azonban hasonló anyagú volt, és mindkettőn többszörös javítás nyomai voltak megfigyelhetők. (2. kép) A falak mellett sok helyen bolygatás látszott, azonban ezek helyenként nagy mennyiségben tartalmaztak középkori kőfaragványokat. A Déli zártkert keleti felében nyitott egyik szelvényben előkerült több, egymáshoz közel elhelyezkedő szemégtödr. Az egyik közülük egy sziklába vágott, felső szakaszán földbe rakott, kőfalazattal körülvett objektum, amely részben behúzódott a várfal alapozása alá. (3. kép) Nyitottunk egy kutatószondát a kert nyugati felében is a fal tetejére felvezető lépcsőtorony vizsgálata céljából. A talaj itt erősen bolygatottnak bizonyult, ezért a torony téglalapozását teljes mértékig újraépítették. A Déli zártkert délnyugati sarkában húzott szondában folyó munkálatok eredetileg csak régészeti megfigyelés keretében zajlottak,

The trenches opened in the Southern Enclosed Garden yielded numerous results, providing an excellent opportunity to study the enclosing castle walls. Castle walls nos. 10 and 14 were separated almost entirely in depth, but their lower parts were made of similar material and both showed multiple phases of repair. (Fig. 2) In many places, disturbances were observed alongside the walls, which in several cases contained large quantities of medieval stone carvings. In one trench opened in the eastern part of the garden, several closely spaced refuse pits were found. One of them was a rock-cut feature, with a stone-built upper section, partially extending beneath the foundation of the castle wall. (Fig. 3) A test trench was also opened in the western part of the garden to investigate the stair tower leading up to the top of the wall. The ground here

3. kép: Altalajba mélyedő gödör földbe rakott kőfalazata (Fotó: Magyar Károly)

Fig. 3. Stone walling of a pit sunk into the subsoil (Photo by Károly Magyar)

mivel a régi dokumentáció szerint Gerevich Lászlóék itt korábban végeztek már régészeti feltárást, bár nem teljeskörűen. A korábbi ásatás bolygatása 1,7 méter mélységben véget ért, azonban ezzel még nem értük el az altalajt. Az ebben a sarokban találkozó két várfalon (14. és 35.) vakolt, meszelt felületeket figyeltünk meg, helyenként vörös csíkokkal (kváderimitációk?) díszítve. A bontás során előkerült a falak alapozási padkája, a 14. számú várfal esetében kettő is. A –4,2 méter mélységben azonban a körülmények nem tették lehetővé a további bontást, így a falak alját nem értük el. A szelvény északkeleti sarkában egy szemégtödröt azonosí-

proved heavily disturbed, as the brick foundation of the tower had been completely rebuilt.

In the southwestern corner of the Southern Enclosed Garden, excavation was originally conducted only under archaeological monitoring, as earlier documentation indicated that László Gerevich's team had previously carried out excavations here, though not fully. The earlier excavation reached its limit at a depth of 1.7 m, but the natural subsoil had not yet been reached. On the meeting point of castle walls nos. 14 and 35, plastered and whitewashed surfaces were observed, in places decorated with red painted stripes (ashlar imita-

tottunk, amelyből gazdag leletanyag került elő, köztük nagy számú Anjou-kori és néhány Zsigmond-kori kályhacsempe.

A Déli rondellán kívül kutatószondákat húztunk az Újvilág kertet délről lezáró 26. számú és a Déli rondellát ehhez kapcsoló 16. számú várfalak külső oldalára. Itt viszonylag magasan jelentkezett a márgaszikla. A 26. számú várfal alapozási padkája előkerült, az alapozás aljáig azonban nem tudtuk a falat lekövetni. A 16. számú várfal jóval magasabban volt alapozva. Itt be tudtunk bontani a márgatörmelékben a fal alá, ahol jól látszott, hogy a modern helyreállítások során jelentős mennyiségű feltöltést hordtak el innen, és az eredeti alapozást aláfalazták. (4. kép)

A Nyugati belső udvar (ún. Gyilokjárós udvar) területén nyitott szelvény részben bolygatottnak bizonyult. Északról beton vízakna határolta, amely teljes mélységben és 30-70 cm szélességben bolygatta a szelvényt, illetve a 35. számú várfal alapozási padkáját is teljesen átvágta. A bolygatatlan részből viszonylag kevés és jellegtelen leletanyag került felszínre. Sikertelen megfogni egy kavicsos-habarcsos, lejárt felületet. A várfal alját azonban egy nagyméretű sziklatömb miatt a szűk hely következtében nem sikerült elérni.

Az Újvilág kerten belül három szelvényt nyitottunk a 35. számú várfal nyugati, külső oldalán. A Gyilokjárós udvar felé vezető lépcsőtől északra, közel a felszínhez már előkerültek Erzsébet királyné pergolájának újkori maradványai, a pillérek és köpenyfal mélyebb alapozása helyett megépült hevederív. Ez szűkebb keretek közé szorította a feltárást, de ennek ellenére a helyszín sok új információval szolgált. Feltártunk több török kori szemétdödröt. Az egyik közülük egy majd két méteres mélységgel rendelkező objektum, amelyből nagy mennyiségű középkori idomtégla látott napvilágot. A Gyilokjárós udvarba vezető lépcsőhöz közel előkerült egy kelet-nyugati irányban húzódó, cserépcsövekből készült vízvezeték. (5. kép) Ennek folytatása az 1950-es években a Gyilokjárós udvarban Gerevich László és munkatársai feltárásnál már előkerült. A várfal felé, a hevederív alatt a cső már nem volt meg, de a várfalon a cső átvezetésére szolgáló áttörést meg tudtuk figyelni. A fallal majdnem párhuzamosan egy észak–déli irányú árok bontakozott ki, nyugati felében rézsűsen jelentkező köves felülettel. Ennek betöltéséből Árpád-kori leletek kerültek elő. Ezen a szakaszon több ponton sikerült elérnünk a 35. számú várfal alapozásának alját (140,19 mBf). A feltárást során megfogható volt egy csaknem teljesen sima, kavicsos útréteg. Megnyitásra került egy szonda a 35. számú várfal Újvilág kerti déli szakasza mellett is. Itt számos beásás maradt meg egy modern betoncsatorna és egy újkori téglastruktúra bolygatása

tion?). During excavation, the foundation offsets of the walls were identified; in the case of wall no. 14, two such offsets were documented. However, at a depth of –4.2 m further excavation was not possible, and the base of the walls could not be reached. A refuse pit was identified in the northeastern corner of the trench, yielding rich finds, including a large number of Anjou-period and a few Sigismund-period stove tiles.

Outside the Southern Rondella, trenches were opened along the outer sides of castle walls nos. 26 and 16. Here, bedrock marl appeared relatively close to the surface. The foundation offset of wall no. 26 was identified, but its base could not be followed further down. Wall no. 16 was founded at a significantly higher level. Here, excavation could be carried out beneath the wall within the marl rubble, clearly showing that during modern restorations a significant amount of fill was removed and the original foundation was underpinned. (Fig. 4)

In the Gyilokjárós Courtyard (Western Inner Courtyard), the trench was partially disturbed by a concrete inspection shaft, which cut through both the trench and the foundation offset of castle wall no. 35. From the undisturbed areas, only a small and non-diagnostic assemblage was recovered. A gravelly, mortar-based walking surface was identified. The base of the castle wall, however, could not be reached due to a large rock block and limited working space.

Within the Újvilág Garden, three trenches were opened on the western outer side of castle wall no. 35. North of the staircase leading from the Gyilokjárós Courtyard, near the surface, remains of Empress Elisabeth's modern pergola were already encountered, which limited excavation, but nevertheless the area yielded valuable new information. Several Ottoman-era refuse pits were excavated, including a nearly two-metre-deep feature containing a large quantity of medieval terracotta bricks. Near the staircase, a water conduit made of ceramic pipes running east–west was unearthed. (Fig. 5) Its continuation had already been uncovered during Gerevich László's excavations in the 1950s. In several sections along the castle wall, the base of wall no. 35 was successfully reached (140.19 m a.B.S.l.*).

A trench was also opened along the southern section of castle wall no. 35 within the Újvilág Garden. Despite disturbances caused by a modern concrete drainage shaft and a later brick structure, several features survived: two ditch-like cuts running east–west and north–south were observed. Directly next to the castle wall, two adjacent refuse pits were excavated; although

* above Baltic Sea level

4. kép: A 16. számú várfal alapozásának alábontása
(Fotó: Tóth Anikó)

Fig. 4. Undercutting of the foundation of wall no. 16
(Photo by Anikó Tóth)

5. kép: Az Újvilág kertben előkerült vízvezeték és a 35. számú várfal
(Fotó: Keppel Ákos)

Fig. 5. Water pipeline uncovered in the Újvilág Garden
and wall no. 35 (Photo by Ákos Keppel)

ellenére is: a szelvény északi, illetve nyugati szélén egy kelet–nyugati, illetve egy észak–déli irányú, árokszerű beásást figyeltünk meg. Közvetlenül a várfal mellett feltártunk két, közvetlen egymás mellé ástott szemégtödöröt, amelyekben bontás közben nem mutatkozott rétegelválás, azonban a leletanyag minősége elválasztotta őket: az északiból tetemes mennyiségű kerámia, míg a déliből jóval kevesebb kerámia mellett több idomtégla is felszínre került. Ezen a szakaszon sikerült elérni a várfal alapozásának alját is (141,08 mBf).

RÉSZTVEVŐK: Magyar Károly ásatásvezető régész, Tóth Anikó régész, Gácsi Mónika régésztechnikus, Gillich Olivér régésztechnikus, Magyar Eszter régésztechnikus, Székely-Németh Zsófia régésztechnikus, Virágh Levente régésztechnikus, Kevevári Zsolt geodéta, Viemann Zsolt geodéta,

no stratigraphic separation was visible during excavation, the finds distinguished them: the northern pit yielded a large quantity of pottery, while the southern contained fewer ceramics but more terracotta bricks. At this section, the base of the castle wall foundation was also reached (141.08 m a.B.S.l.).

CONTRIBUTORS: Károly Magyar (lead archaeologist), Anikó Tóth (archaeologist), Mónika Gácsi (archaeological field technician), Olivér Gillich (archaeological field technician), Eszter Magyar (archaeological field technician), Zsófia Székely-Németh (archaeological field technician), Levente Virágh (archaeological field technician), Zsolt Kevevári (surveyor), Zsolt Viemann (surveyor)

Eszter Magyar – Károly Magyar

Magyar Eszter – Magyar Károly